

MINDIG KEVESEBBEN LESZÜNK...

Szabadhegy István huszár alezredes naplója 1944

A szöveget gondozta, a bevezetőt és a jegyzeteket írta: Bene János

(Józsa András Múzeum Kiadványai 41., Nyíregyháza, 1995. 159 o.)

Nem egyszer leírtam már, többek között a Hadtörténelmi Közlemények hasábjain is, hogy milyen fontosnak és hasznosnak tartom, ha eredeti dokumentumok, naplók, feljegyzések nyomtatásban is napvilágot látnak és ezzel nem egy esetben segítséget nyújtanak egy-egy probléma, kérdéskör jobb megismeréséhez, megoldásához. Most is ezt kell tennem, amikor a Bene János kitaró munkája eredményeként megjelent kötetről írok. Bene János és a nyíregyházi Józsa András Múzeum jóvoltából már a második olyan kiadvány jelent meg, amely a magyar lovasság (huszárság) második világháború alatti történetével, illetve annak egy szeletével foglalkozik. Ennek köszönhetően egyre többet tudunk ennek a szép, de az első világháborút követően modernnek már nem nevezhető fegyvernemnek a történetéről. Természetesen a lovasságnak (huszárságnak) megvolt a maga lehetősége, feladata a második világháború éveiben is, de a körülmények nem egy esetben arra kényszerítették a parancsnokokat, hogy más feladatokra alkalmazzák. A kényszer szülte megoldások pedig sok áldozattal jártak. Talán az áldozatoknak is emléket állít a kötet, amely példaadóan A III. Nyíregyházi Huszártalálkozó tiszteletére jelent meg.

A Bene János által közreadott dokumentum Szabadhegy István huszár alezredesnek, a 4/II. huszárosztály parancsnokának 1944-ben vezetett naplója, illetve az abból évekkel később összeállított „Az utolsó huszár” című emlékezése. Mivel ez a korabeli „kockás füzet” alapján íródott, forrásértékű és jól hasznosítható az 1. lovas (majd huszár) hadosztály történetének, illetve alakulatai történetének kutatásához is.

Szabadhegy István írásából elénk tárul a német követelésre hadművelleti területre szállított hadosztály, illetve a 4. huszárezred II. osztályának 1944-es működése. Az 1944-ben a legjobban felszerelt és sokáig féltve őrzött hadosztály a kényszerű alkalmazások eredményeként súlyos veszteségeket szenvedett a fronton. A megszállt Lengyelország, illetve Ukrajna területén, nem egyszer „lóról szállva” próbálta meg feltartóztatni a szovjet Vörös Hadsereg csapatainak előretörését, nem egy esetben német seregetek visszavonulását biztosítva. Természetesen a

tisztek és a katonák (a közemberek) is látták, hogy feladatuk sokszor a szorongatott helyzetben lévő németek megsegítése, de úgy vélték, harcukkal a bolsevizmusnak az országtól történő távoltartásához is hozzájárulnak. Ugyanakkor voltak olyan német tisztek és csapok, amelyekkel jól együttműködtek, kivíva a német előjárók megbecsülését. A harcot nem a nemzetiszocialista eszmével érzett „azonosulás”, vagy az iránta érzett szimpátia miatt folytatták, hanem azért, mert úgy vélték, köti őket az eskü, amelyet be- és megtartani kötelességüknek érezték. Sokan látták már, hogy a háború elvesztett, de úgy vélték, amíg a „Legfelsőbb Hely” nem dönt másként, addig harcolni kell, és tették azt nehéz, embert próbáló körülmények között heteken, hónapokon keresztül.

Szabadhegy István naplójából kitűnik az embereiért aggódó, felelősséget érző parancsnok portréja, a háborúban érezhető egymásra utaltság, az egymás segítségének fontossága. Egy-egy tisztjének, katonájának elvesztése, azok sebesülése mélyen érintette a parancsnokot. Nem egy esetben érzett önvádat is, vajon nem az ő helytelen döntésének lett-e az eredménye a veszteség? Nehéz választ adni erre.

Bene János nemcsak az embert közelbe hozó naplót adta közre, hanem fontos névsorokat is. Így a 4. huszárezred tisztikarának névsorát, valamint az ezred 5. századának mozgósításkori teljes névsorát, feltüntetve a legfontosabb személyi adatokat, a sebesülés, a hősi halál időpontját is.

A szöveget gondozó, a jegyzeteket és a bevezetőt író Bene János felvázolta Szabadhegy István életútját, amely a csapat tisztí beosztásokon keresztül a lovas testőrség parancsnoki posztjáig vezetett, majd ismét csapatparancsnoki beosztásokig, hogy a második világháború végét mint a Ludovika Akadémia gyorsosztályának parancsnoka érje meg. Az utóbbi időszakra vonatkozó feljegyzései az Osztrák Hadilevéltárban (Bécs) találhatóak és talán lesz Bene Jánosnak lehetősége és ideje ahhoz, hogy valamikor azokat is közzétegye!

Minden dokumentumközlés, forrás publikáció rendkívül alapos jegyzetelést kíván. Bene János ezt a lehető legalaposabban igyekezett megol-

dani. Az eseményekhez, személyekhez kapcsolódó jegyzetei pontosak, számos esetben életutak villannak elő az egyes személyekre vonatkozó egy-két soros „adattárból”. Hasznosan egészítik ki ezeket a közreadott vázlatok, közelebb hozzák a „múltat” az egykori fotók, amelyek minőségükben ugyan hagynak maguk után némi kívánnivalót, de így is értékesek.

Amikor a recenziőró a közreadó alaposágáról írt, akkor sem tévesztette szem elől, hogy azért ebben a kötetben is akadnak sajtóhibák, elírások, hiányzó adatok. A maga részéről úgy véli, akkor járulhat hozzá leginkább Bene János munkájához – mely minden bizonnyal „huszárügyben” is folytatódik –, ha ismeretei alapján igyekszik a hibákat kiigazítani, a kérdőjeleket eltüntetni. Ha ezek közül csak néhány esetben jár is eredménnyel, kísérlete talán megérte és még teljesebbé válhat a kötet.

10. oldal – *Csatay Lajos* születési és halálozási adatai helyesen: Arad, 1886. augusztus 1 – Bp. 1944. november 18.

12. oldal – *Sztójay Döme* esetében lehetett volna utalni arra, hogy követi működésétől nem volt már hivatásos katonája és 1944 novemberében szolgálaton kívüli viszonyban vezérezredes lett.

13. oldal – A Honvéd Vezérkar főnöke osztályai arab számmal „jelöltettek”, így tehát helyesen: 1. a. vkf. osztály.

13. oldal – *Walter Weiss* vezérezredes (Tilsit, 1890. szeptember 5 – Aschaffenburg, 1967. december 21.)

– *Otto Tiemann* (Vilsen, 1890. február 12 – Bruchhausen, 1952. április 20.)

– *Gustav Hartenek* (Landau, 1892. július 27 – Grossesslohe, 1984. február 7.) 1944. szeptember 1-jétől lovassági tábornok.

16. oldal – Helyesen *Száller Miklós* (Jászapáti, 1913. szeptember 2 – ?)

– *Walter Model* (Genthin, 1891. január 24 – Duisburg-Hambau, 1945. április 21.)

17. oldal – *Nikolaus von Vormann* (Neumark, 1895. december 24 – Berchtesgaden, 1960. január ?)

21. oldal – *Herbert Gille* (Gandersheim, 1897. március 8 – Stemmen, 1966. december 26.), SS-Gruppenführer und Generalleutnant der Waffen-SS.

– *Lengyel Béla* halálozási adatai: Graz, 1988. december 20.

24. oldal – *Kósa-Reznek Jenő* halálozási adata: Bp. 1965.

– *Lázár Sándor* születési időpontja: 1920. november 1.

29. oldal – *Szabadhegy István* nem hallgatója volt a Hadiakadémiának, hanem lovaglótanára!

66. oldal – A 149. számú jegyzetben említett tábornok *Jürgen Wagner*, SS-Brigadeführer und Generalmajor der Waffen-SS a 4. SS önkéntes páncélgránátos dandár parancsnoka volt.

98. oldal – *Tomka Emil* alezredes (? , 1903. május 3 – Göd, 1977.)

110. oldal – A 185. számú jegyzetben említett tábornok (1943. április 1-jétől) bizonyára *Friedrich Franek* altábornagy (Bécs, 1891. július 16 – Bécs, 1976. április 8.)

112. oldal – Az itt és a 26. oldalon is említett Mihályi Iván alezredes neve a Honvédségi névkönyvek szerint *nemes Mihályi István* volt.

100. oldal – *Tiso, Jozef* (Nagybiccse, 1887. október 13 – Pozsony, 1947. április 18.)

Némi utánjárást követően lehetőség nyílt volna még néhány hiányosság, elírás kiigazítására, de talán megteszi azt majd a naplót közreadó Bene János, aki nem kevés munkát fektetett a kötet megjelentetésébe. Úgy vélem megérte a fáradozást!

Szakály Sándor

KRIEGSGEFANGENE

Sowjetische kriegsgefangene in Deutschland Deutsche kriegsgefangene in der Sowjetunion

(Droste Verlag, Düsseldorf, 1995. 206 o.)

Az egymással szemben végsőkéig elszánt ellenfelek a fogságba ejtett katonáknak történelmileg intő szenvedéseket okoztak. A tragédiák időbeli feltárása talán gátat vethetett volna a közelmúlt balkáni rémségeinek. A szovjet levertárok azonban szigorú titokként kezelték a

hadifogsággal kapcsolatos iratokat, az ún. szocialista országok többségében tabunak minősítették a hadifogolytáborokban elviselt bánásmódot, a német tömegtájékoztató pedig évtizedekig hallgatott a náci által megölt, meggyomorított vöröskatonákról. Ez a Düssel-